

Liturgische suggesties voor de 'Kerkproeverij'-zondag

Door ds. Sophie Hofstee, predikante van de Maartenskerk in Doorn

Keuze voor de Schriftlezing

De evangelielezing van het oecumenisch leesrooster voor deze zondag lijkt mij niet zo geschikt voor deze 'Kerkproeverij'-kerkdienst op 10 september. Deze kerkdienst is bij uitstek een dienst waarbij mensen zonder kerkelijke binding of kerkelijke achtergrond aanwezig zullen zijn. Het is daarom naar mijn idee van belang dat er een Bijbelgedeelte wordt gelezen dat op het eerste gehoor mensen kan aanspreken en verrassen. Het Bijbelgedeelte dat gelezen wordt, moet niet op het eerste gehoor al afstand, weerstand of verwarring oproepen. Ik heb er vanuit deze overwegingen voor gekozen om af te wijken van het oecumenisch rooster en te kiezen voor een gedeelte uit het Lucasevangelie: Lucas 19:1-10. Dit gedeelte heeft een narratief karakter en verhaalt van de ontmoeting tussen Jezus en Zacheüs.

Vanwege het karakter van deze dienst zou je het bij deze ene lezing uit het Lucasevangelie kunnen houden. Zo kan de dienst een 'eenvoudig' karakter behouden. Het is belangrijk dat de dienst (ook) goed te volgen is voor mensen die niet bekend zijn met Bijbelse teksten of verhalen. Het lezen van meerdere Schriftgedeelten kan voor verwarring en onbegrip zorgen. Het kan passend en verrassend zijn om in deze dienst ervoor te kiezen te lezen uit de *Bijbel in gewone taal*.

Liedsuggesties

Aanvangslied, Lied 216: 'Dit is een morgen als ooit de eerste'

Een mooi lied om deze 'kerkproeverij'-kerkdienst mee te beginnen kan Lied 216 zijn. Het lied heeft een melodie die ook bij veel mensen van buiten de kerk bekend is. Het lied staat al jaren in de Top2000. Het is voor mensen die te gast zijn en die niet of nauwelijks bekend zijn met kerkelijke liederen prettig om de dienst te beginnen met een lied waarvan zij de melodie (her)kennen en waarbij ze gemakkelijk mee kunnen zingen. Dit helpt hen hopelijk om zich om hun gemak te voelen, het werkt drempelverlagend. In dit lied klinken tonen door van dankbaarheid voor het leven, en voor een nieuwe dag. Deze dankbaarheid is ook iets wat mensen van buiten de kerk kan aanspreken. Het kan passend zijn en goed om dit lied kort in te leiden en te noemen dat dit lied verwijst naar de schepping van de wereld in Genesis 1. Misschien zijn er meer liederen te vinden in het liedboek die een bekende melodie hebben voor mensen van buiten de kerk.

Lied 186, 'Er is geen plaats'

Bij dit Bijbelverhaal over Zacheüs is een lied geschreven door Hanna Lam. Het is trouw aan de Bijbelse tekst en heeft een aansprekende melodie, gecomponeerd door Wim ter Burg. Dit lied is bij uitstek geschikt om te zingen rondom het kindermoment of het gesprek met de kinderen. Bij deze dienst is het belangrijk om het moment met de kinderen zorgvuldig voor te bereiden en alert te zijn op de kinderen die te gast zijn. Het is belangrijk dat de voorganger of de leiding van de kindernevendienst hen op hun gemak stelt en hen betreft bij deze dienst en bij dit verhaal. Het zingen van dit lied kan op een laagdrempelige manier de inleiding vormen om met de kinderen in gesprek te komen over dit verhaal van Zacheüs. Dit verhaal over een kleine man die in een boom klimt en zich verstopt, om vanuit zijn 'verstopplek' Jezus te kunnen zien, zal de verbeelding van de kinderen oproepen. Zij klimmen misschien ook wel eens in bomen, en spelen 'verstopperkje'. Ook herkennen zij misschien het gevoel om liever niet gezien te worden, en je te verschuilen. Het kan leuk zijn om tijdens het gesprek met de kinderen iets aan hen te laten zien; bijvoorbeeld een stekje van een vijgenboom.

Lied 531 'Jezus, die langs het water liep'

Het tweede couplet van dit lied is geschreven bij deze vertelling uit Lucas 19:1-10. Het heeft een begrijpelijke tekst en een voor veel mensen bekende melodie. De kracht van het lied is naar mijn idee dat het niet alleen gaat over hoe Jezus mensen in zijn tijd aansprak (verleden tijd), maar dat hij nog steeds langskomt en mensen aanspreekt, ook jou en mij. Ook het gebruik van het woordje 'misschien' is opvallend. 'Hij komt misschien vandaag voorbij'. Het is blijkbaar geen vanzelfsprekendheid, maar wel een mogelijkheid. Dit is iets wat juist de mensen die te gast zijn kan aanspreken. Zij komen immers 'sfeer proeven' en weten nog niet of Jezus vandaag wel voorbij zal komen en hen 'terzij neemt'. De verzen 2 en 3 kunnen prima gezongen worden in deze dienst.

'Geef mij nu je angst', André Hazes / The Passion 2011

In deze dienst is het belangrijk dat er ook muziek klinkt die mensen van buiten de kerkelijke gemeente kennen. Zoals we elk jaar kunnen zien en horen tijdens 'The Passion' op televisie, kan popmuziek gebruikt worden om Bijbelse verhalen te vertellen en de betekenis van geloven in God te communiceren. Het beluisteren of zingen van popmuziek in de liturgische setting van een kerkdienst kan een verrassend effect hebben en mensen ontroeren. Het lied 'Geef mij nu je angst' dat het finalenummer uit The Passion was in 2011, is geschikt om in deze dienst te laten horen of met elkaar te zingen. Dit lied past mooi bij de ontmoeting tussen Zacheüs en Jezus. Het is bij sommige zinnen alsof Jezus tegen Zacheüs spreekt. Bijvoorbeeld: Je zegt 'ik ben vrij' maar jij bedoelt 'Ik ben zo eenzaam' / Geef mij nu je angst, ik geef je er hoop voor terug. Als het nummer live ten gehore kan worden gebracht door een zanger of zangeres, komt het natuurlijk nog krachtiger over. Je kunt dan bovendien keuzes maken in welke tekstgedeelten uit het lied je wilt laten zingen.

'Wil je opstaan en mij volgen?' Iona

Dit lied uit de Iona-traditie kan gezongen worden na de verkondiging/overdenking. Het heeft een mooie en goed zingbare melodie, en heeft bovendien een directe en aansprekende tekst. In dit lied is Jezus zelf aan het woord en roept mensen om op te staan en hem te volgen. Dit is ook wat er gebeurt in de ontmoeting tussen Jezus en Zacheüs. Jezus roept Zacheüs als het ware om op te staan uit zijn verleden en zijn leven te veranderen. Om niet langer meer te heersen over anderen, maar om te dienen. Door de ontmoeting met Jezus kunnen mensen veranderen en anders in het leven gaan staan. Dat kan nu nog steeds, mogen we geloven en hopen.

Slotlied, Lied 416, 'Ga met God en hij zal met je zijn'

Dit lied wordt tegenwoordig veelvuldig gezongen in protestantse gemeenten in Nederland. Ook juist als afsluiting van deze kerkproeverij-kerkdienst is het een geschikt lied om te zingen aan het einde van deze dienst. Het heeft een begrijpelijke, aansprekende tekst en een goed zingbare melodie. Het is bovendien mooi dat het een lied is dat niet gericht is op jezelf, maar op elkaar. Je zingt dit lied als het ware de ander toe. Het kan mooi zijn om dit lied staande in een kring te zingen, zodat je elkaar kunt aankijken als je elkaar dit lied toezingt. Ook tijdens de zegen kunnen de kerkgangers dan in de kring blijven staan. Dit brengt bovendien letterlijk beweging in de dienst en maakt het geheel minder statisch.

Verbeelding

Bij dit Bijbelverhaal van Lucas 19:1-10 zijn aansprekende aquareltekeningen gemaakt door de

Amerikaanse kunstenaar Henry Martin. Deze tekeningen zijn zeer geschikt om te gebruiken voor de omslag van de liturgie, of in de beamerpresentatie. Ook bij het lezen van het verhaal (schriftlezing) kan het mooi zijn deze verschillende afbeeldingen als een soort stripverhaal achtereenvolgend op de beamer te tonen. Ook de prenten uit de beroemde *Kijkbijbel*, verhalen uit het oude en nieuwe testament van Kees de Kort, zijn hiervoor goed te gebruiken.

Het kan in het kader van deze kerkproeverij-kerkdienst passend zijn als een gemeentelid met gevoel voor theater deze figuur van Zacheüs uitbeeldt of uitspeelt. Hij of zij kan tijdens de dienst naar voren komen om iets te vertellen over het schuilen in de boom en de ontmoeting met Jezus. Hij of zij kan bijvoorbeeld ook het gesprek met de kinderen voeren. Het klimmen in de boom door Zacheüs kan verbeeld worden door het klimmen in de kansel.

In deze dienst kan de kansel eventueel tot vijgenboom gemaakt worden door het ophangen/ bevestigen van takken en bladeren aan of op de kansel voorafgaand aan de dienst, zoals getoond op de foto. De kinderen in de kindernevendienst zouden extra bladeren kunnen maken die ze bij terugkomst in de kerk aan de boom/kansel toevoegen.

Bruikbare literatuur:

In het boek *Jezus, van mens tot mens* van Karel Eykman uit 2011 staat een verhalend gedeelte waarin de figuur van Zacheüs zelf aan het woord is en vertelt hoe hij deze bijzondere dag waarop hij Jezus ontmoet, beleeft. Deze vertelling zou in de dienst voorgelezen kunnen worden door een gemeentelid of door de voorganger.

In zijn boek *Geduld met God, twijfel als brug tussen geloven en niet-geloven* uit 2014 gaat de Tsjechische theoloog Tomas Halik uitgebreid in op dit verhaal uit Lucas 19:1-10. Het is als voorganger zeer de moeite waard om deze passages hierover te lezen in voorbereiding op de preek in deze dienst. Halik ziet in Zacheüs de mens van deze tijd die enerzijds nieuwsgierig is naar God en anderzijds op afstand blijft en ook wil blijven. Hij biedt handvatten om in de preek de hoorders te identificeren met deze Zacheüs die wil zien zonder gezien te worden.

In zijn verstoppen en tevoorschijn geroepen worden doet deze Bijbelse figuur van Zacheüs mij denken aan de columnist en auteur Stephan Sanders (1961) die maandelijks een essay schrijft in *Trouw* over zijn 'proef-geloven', zijn hernieuwde ontdekking van het christelijk geloof. Hij spreekt in dit verband over de late coming-out van zijn religieuze geaardheid. De korte essays die hij hierover schrijft zijn bruikbaar bij de voorbereidingen op deze dienst. Zijn taalgebruik is prikkelend en evocatief. Zijn citaten kunnen bruikbaar zijn in de preek. Het ongemakkelijke gevoel en de schaamte die het uitkomen voor je geloof met zich mee kan brengen in deze tijd brengt Sanders goed onder woorden. Is Sanders net als wijzelf, niet door Jezus uit de boom tevoorschijn geroepen?

Zie ook: <https://www.trouw.nl/home/-god-zeggen-zonder-te-giechelen~a8f6b846/>

In het boek *Koning op een ezel, verhalen uit het Nieuwe Testament* van Nico ter Linden uit 2006 staat een levendige, bruikbare vertelling van dit verhaal over Zacheüs.

Mogelijke aandachtspunten voor de verkondiging.

- Aandacht voor de verscholen en tegelijk verlangende gestalte van Zacheüs. Lukt het om hem herkenbaar en invoelbaar te maken voor jezelf en voor je hoorders? Lukt het om hem zo ter

sprake te brengen dat wij ons in hem kunnen gaan herkennen, in zijn verbergen en in zijn verlangen naar God?

- Zacheüs draagt een bewogen verleden met zich mee vanwege het beroep dat hij uitoefent. Durven we de schuld en de schaamte die Zacheüs daarover met zich meedraagt ook voor onszelf te benoemen? Wat dragen wij mee aan schaamte en schuld, waardoor wij ons liever voor anderen en voor Jezus verschuilen? Ook wij vinden het moeilijk om onderscheid te maken tussen goed en fout, en leven en handelen vaak in 'grijze gebieden'.
- Jezus nodigt zichzelf bij Zacheüs thuis uit. Tegen de verwachtingen van de omstanders en van Zacheüs zelf in. Toch zegt Jezus dat hij juist bij Zacheüs thuis moet zijn (of zoals in de BGT staat: ik kom bij jou logeren). Deze woorden van Jezus hebben een verrassend karakter. Kunnen we de hoorders dat verrassende karakter van Jezus' woorden laten meebeleven?
- Jezus nodigt Zacheüs uit om naar beneden te komen en hem te ontmoeten. Wij nodigen als kerk op deze zondag expliciet mensen uit om mee naar de kerk te komen. Het is mooi als je als voorganger in de verkondiging de verbinding tussen deze twee soorten uitnodigingen kunt leggen. De uitnodiging van Jezus zelf, en de uitnodiging van de kerk. Hierbij is het belangrijk duidelijk te maken dat niet wij vanuit onszelf zo uitnodigend zijn, maar dat God dat wel is! Dat blijkt bij uitstek uit deze Lucasvertelling. Het uitnodigende karakter van God en van zijn Zoon Jezus Christus, kan de verkondigende spits zijn van de preek.

